

<https://doi.org/10.53656/his2024-2-6-cul>

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

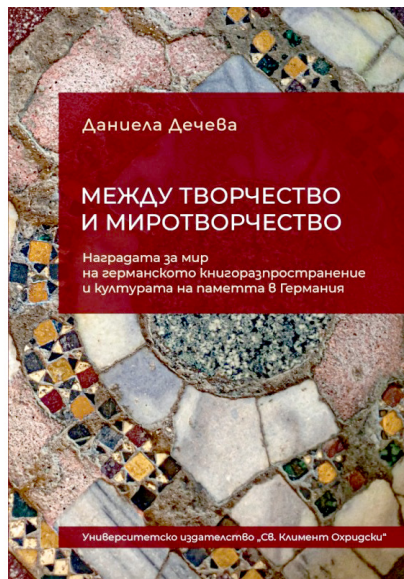
КУЛТУРАТА НА ПАМЕТТА В ГЕРМАНИЯ „МЕЖДУ ТВОРЧЕСТВОТО И МИРОТВОРЧЕСТВОТО“

За новата монография на Даниела Дечева

Доц. д.н. Мирела Велева-Ефтимова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Културата на паметта има множество перспективи, но безспорно основна между тях е историческата. Тя отразява начина, по който едно общество конструира, репродуцира и ревизира своята история. В този смисъл може да се разглежда като метаистория – разказва за втория план, скрит зад историческите събития и процеси. Темата за културата на паметта и нейната история може да се изследва с различни подходи – културологични, политологични, социологически и др. (тук подобава да се споменат многобройните трудове на Иван Еленков, Даниела Колева, Лиляна Деянова, Ивайло Знеполски, Ана Лулева и мн. др.) и тъкмо поради това изисква едновременно широка, но и много специфична авторова компетентност. Това в още по-висока степен се отнася до културата на паметта на Германия, чиято особено травматична история поставя тежки предизвикателства пред формирането на културата на паметта и изисква не само подходяща компетентност, но и изследователски кураж от всеки дръзнал да се захване с тази тема.

Даниела Дечева – авторка на новоизлязлата монография „Между творчество и миротворчество. Наградата за мир на германското книгоразпространение и културата на паметта в Германия“ (София, 2023) без-

спорно притежава и двете. Като германист, тя познава отлично германската история, култура и политика, както и немския език като носител на неочевидни послания. Работата ѝ в интердисциплинарната катедра „Европеистика“ на Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, ѝ дава възможност да разположи изследванията си в неудобния пресечен терен на германската култура на паметта. Още повече че авторката вече е използвала тази изследователска позиция в предходни свои научни разработки по темата (Decheva 2023b; Decheva 2022; Decheva 2021; Decheva 2020a; Decheva 2020b). В новоизлязлата си монография тя предлага изключително иновативен изследователски подход към темата: подхожда към германската култура на паметта през Наградата за мир на германското книгоразпространение и по-конкретно през речите на лауреатите и техните лаудатори. На пръв поглед, тези текстове изглеждат периферни и отдалечени от обекта на изследване, но точно тази дистанция ги прави изключително ценен първичен източник за изследване формирането и утвърждаването на културата на паметта в Германия, а и на германската общественост въобще. Индиректно, чрез меката сила на реторичното слово, се отправят важни послания към германската и световната публичност, така че кумулативният ефект от тяхното публично изразяване е своеобразен „коментар“ на културата на паметта в Германия. Изследваният период 1989 – 2019 г., от една страна, предоставя достатъчна историческа дистанция, за да се изведат тенденции и отклонения от тях, а от друга – непосредствена актуалност.

Изследването се разгръща в шест глави. В първите три авторката внимателно и плавно въвежда читателя в своите теоретични, концептуални и терминологични изходни позиции. В първата глава тя ясно определя своя изследователски предмет – „конкретните проявления на германската култура на паметта в дискурсивното пространство на Наградата за мир“, чрез които „се открояват и избистрят ключови черти от колективния образ на Германия“. Дефинира целта си – да изведе „типологически характерни особености на германската политика за памет в последните тридесет години, отразени в речите на лауреатите и техните лаудатори в периода 1989 – 2019 г.“ (Decheva 2023a, p. 9). Описва метода и структурата на изследването, както и неговия основен градивен материал – корпуса на речите. Във втората глава Дечева анализира статута и значението на Наградата за мир и връзката ѝ с германската културна политика, за да обобщи, че „...в основата на всяко отличие, следователно и на Наградата за мир, са публичността, идеите и интегритетът на личността, която застава зад тях“ (Decheva 2023a, p. 41). В третата глава авторката обяснява основните си работни понятия – история, памет, идентичност, като ги разглежда същевременно и като

изследователски и политически задачи. Този въвеждащ анализ при- тежава собствена добавена интелектуална стойност, тъй като минава през проблематизирането на тези термини, вплитайки ги в сложни и заредени с напрежение връзки между историята, паметта, културата и политика. Този подход позволява на Даниела Дечева да обоснове изсле- дователското си допускане, че въпреки тенденцията към политизиране на колективната памет в Германия и в Европа „все още не е настъпила такава тишина (на заглушения опониращ дискурс, б.а.), най-малкото защото интелектуалците пазят своето право (и донякъде дълг) да бъдат критични публично“ (Decheva 2023a, p. 56).

Същинското изследване е разгърнато в четвърта и пета глава. В чет- върта глава Дечева поставя Наградата за мир в контекста на културата на паметта на Германия. Тя проследява развитието ѝ от създаването на двете германски републики след Втората световна война до днес и на- чина, по който Наградата за мир реагира на това развитие. В хронологи- чен ред анализира маркиращи културата за паметта събития, явления и процеси, като например идейно-моралния обрат при Хелмут Кол, спора на историците, дебата Валзер – Бубис и много други ключови процеси и събития. По този начин авторката създава една плътна канава, върху която предстои да изложи основните си изследователски открития. Един от изводите, които последователно се доказват в хода на изследването, е, че „като престижна институция на вътрешната и външната политика на Германия Наградата за мир на германското книгоразпространение е пряко ангажирана с поддържането на германския ценностен консенсус и в частност с коменоративния модел, придобил влияние и представител- ност в целия западен свят“ (Decheva 2023a, p. 118).

Пета глава, чийто обем надхвърля този на всички предходни глави, взети заедно, представя основните научни приноси на Даниела Дечева. В нея тя анализира текстовия корпус на речите на лауреатите и лауда- торите на Наградата за мир, за да изведе мотиви от миналото на Гер- мания и неговите отражения в настоящето. От шестдесетте речи през изследваните тридесет години авторката внимателно отделя съществени акценти, отразяващи актуалния дебат в рамките на германската култура на паметта и начина, по който те допринасят за потвърждаване и ста- билизиране нормативните ценности на германското общество. Блестящ пример за качествата на аналитичния подход са изводите от речта на М. Валзер, произнесена през 1998 г.: „В самия край на двадесетото столетие дебатът Валзер – Бубис, емоционален, политизиран, психоло- гизиран, изпълнен с твърдения за взаимно неразбиране и инструмен- тализиране на миналото, показва недвусмислено, че тънкият лед на германско-еврейското общуване, дори само в рамките на германското

общество, не търпи трусове. Но също така, че германското общество има нужда от *дискусия*, дори от *спор* по този ключов за неговото себе-възприятие въпрос“ (Decheva 2023a, p. 187). След всяко от трите анализирани десетилетия Дечева прави обобщаващо заключение, открояващо водеща тенденция в конструирането на културата на паметта с качеството на съществен научен принос. Впечатляващо както с дълбочината, така и с особената си актуалност, е обобщението на последното десетилетие от разглеждания период. Дечева убедително заключава, че през второто десетилетие на новия век, въпреки политическите усилия, паметта за нацистките престъпления срещу евреите да бъде разширена до универсалност, тя изглежда достигнала своите предели, защото „...те са посрещнати както от актуални човешки трагедии с потресаващи мащаби (в Африка и Азия), така и от припомнянето на жертвите на други диктатури...“ (Decheva 2023a, p. 340).

В този си вид културологичното и германистично изследване на Даниела Дечева представлява научно достижение и за българската историография по няколко причини. От една страна, то се включва в продължаващия вече няколко десетилетия методологичен дебат относно изследването на историята и колективната памет; от друга страна, разкрива по съвсем конкретен начин политическото въздействие върху изследването на миналото. Освен това занимаването на германското общество със собственото му нацистко минало вече има собствена история от близо 75 години, която компетентно е проследена в монографията. Книгата въвежда в обращение богат изворов материал – анализирани речи на лауреатите и лаудаторите предоставят плътен информационен масив от гледни точки към миналото и настоящето на Германия. Проучването им предоставя изключително продуктивна перспектива към историята на германската култура на паметта, която е в основата на себеразбирането на германската общественост след Втората световна война и на външнополитическата линия на ФРГ. Поради това монографията на Дечева позволява ситуиране и разбиране на специфично германски процеси в контекста на съвременната европейска и глобална история, а поставя и многобройни проблеми и въпроси, които всяко съвременно общество може да отнесе към себе си. Не на последно място, за качеството на монографията допринася и стилът на авторката – плътен, без да е тежък, разбираем, без да е елементарен, и изящен, без да е маниерен. Този рядък баланс превръща прочита на тази книга в удоволствие за читателя.

ЛИТЕРАТУРА

- ДЕЧЕВА, Д., 2023a. *Между творчество и миротворчество. Наградата за мир на германското книгоразпространение и културата на паметта в Германия*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. ISBN:978-954-07-5828-2.
- ДЕЧЕВА, Д., 2023b. Центрове и периферии в публичната памет и изследванията на Холокоста. *Германистика и скандинавистика* [online], бр. 3, Available from: doi:<https://doi.org/10.60055/GerSk.2023.3.134-151>.
- ДЕЧЕВА, Д., 2021. Култура и политики на паметта в Германия – предпоставки и критика. *Философия*, Т. 30, № 2, с. 180 – 191. <https://doi.org/10.53656/phil2021-02-07>.
- DECHEVA, D., 2022. Inconveniences of Memory. The Monument to the Soviet Army and Georgi Dimitrov's Mausoleum in Sofia after 1989. *Acta Poloniae Historica*, vol. 126, pp. 89 – 100, Available from: doi: <https://doi.org/10.12775/APH.2022.126.05>.
- DECHEVA, D., 2020a. Der Schatten des Eisernen Vorhangs – Europäische Erinnerungspolitik 30 Jahre nach der friedlichen Revolution. *Südosteuropa Mitteilungen*, no. 5, pp. 55 – 66, ISSN (print): 0340-174X.
- DECHEVA, D., 2020b. Erinnerung und Identität in Europa: zwischen Selbstkritik und Selbstbewusstsein. *Studia Philologica*, vol. 39, no. 3, pp. 223 – 235, ISSN (print): 2534-918X, ISSN (online): 2534-9236.

REFERENCES

- DECHEVA, D., 2023a. *Intellectuals and Peacemaking. The Peace Prize of the German Booktrade and the memory culture in Germany*. Sofia: St. Kliment Ohridski. ISBN:978-954-07-5828-2
- DECHEVA, D., 2023b. Centers and peripheries in the public memory and the research of the Holocaust. *Germanistika i Skandinavistika* [online], no. 3. DOI:10.60055/GerSk.2023.3.134-151.
- DECHEVA, D., 2021. Memory Culture and Memory Policy in Germany – Prerequisites and Critique. *Filosofiya-Philosophy*, vol. 30, no. 2, pp. 180 – 191. [in Bulgarian]. <https://doi.org/10.53656/phil2021-02-07>.
- DECHEVA, D., 2022. Inconveniences of Memory. The Monument to the Soviet Army and Georgi Dimitrov's Mausoleum in Sofia after 1989. *Acta Poloniae Historica*, vol. 126, pp. 89 – 100, Available from: <https://doi.org/10.12775/APH.2022.126.05>.
- DECHEVA, D., 2020a. Der Schatten des Eisernen Vorhangs –

Europäische Erinnerungspolitik 30 Jahre nach der friedlichen Revolution. *Südosteuropa Mitteilungen*, no. 5, pp. 55 – 66, ISSN (print): 0340-174X.

DECHEVA, D., 2020b. Erinnerung und Identität in Europa: zwischen Selbstkritik und Selbstbewusstsein. *Studia Philologica*, vol. 39, no. 3, pp. 223 – 235, ISSN (print): 2534-918X, ISSN (online): 2534-9236.

THE CULTURE OF MEMORY IN GERMANY BETWEEN CREATIVITY AND PEACEMAKING

✉ **Assoc. Prof. Mirela Veleva-Eftimova, DSc.**

ORCID iD: 0000-0002-4307-3168

Department of European Studies

Faculty of Philosophy

University of Sofia

E-mail: velevaefti@phls.uni-sofia.bg